

Ramblejant pels camins de la ciència i les arts: un viatge d'anècdotes personals i lectures

Joan B Soriano

Epidemiologia i Investigació Clínica, CIMERA. Bunyola, Mallorca; Premi d'Investigació Josep Trueta 2011.

*“So foolish is the heart of man that he ever puts his hope in the future,
learning nothing from his past errors and
fancying that tomorrow must be better than today”*

Mika Valtari (*Sinuhé, the Egyptian*)

L'investigador, amb minúscules

Curiositat. Passió. Disciplina. Perseverança que ratlla l'obsessió. Sort. Intuïció... Molts són els trets amb què hom intenta caracteritzar un investigador mèdic. Personalment, crec fermament que també les arts, els idiomes i, sí, la curiositat han d'ésser eixos fonamentals en el desenvolupament del pensament crític d'un investigador.

S'atribueix a Nelson Mandela el següent pensament: *“Si vostè parla amb una persona en un idioma que compregui, arribarà al seu cap; però si parla amb ella en el seu llenguatge matern, arribarà al seu cor”*. Acostumat a escriure en anglès mèdic, amb un llenguatge tècnic tan efectiu com sec, és un repte participar en aquesta secció titulada *Recerca autòctona, espècie a protegir*, tan poc científica, en el sentit més estricte de la paraula, de la nostra revista *Annals de Medicina*. Recordo, com a estudiant de Medicina de la Universitat Autònoma de Barcelona i becari a l'IMIM, que la meva primera incursió al món de la recerca escrita va ser precisament en aquestes planes, ara digitals, fa ja vint anys¹. Agraït. Ara, tenint content el senyor Hirsch (amb coeficient ja d'obesitat mòrbida) superades les 100 publicacions a PubMed i 4 mil citacions, es pot fer una breu aturada en el camí i mirar l'horitzó.

Repasant una mostra seleccionada de les anteriors publicacions en aquesta secció, he de fer una pausa obli-

gada, ja que se'm demana una visió personal sobre la meva trajectòria en recerca i un enfocament cap a les noves generacions mèdiques. No gosaria donar consells aquí, i menys lliçons. No vaig fer el MIR, ja està tot dit. Potser és més adient utilitzar aquestes línies per rememorar algunes anècdotes de la meva curta vida en recerca i algunes lectures, per divertiment o entreteniment. Promet ser breu.

La lírica científica

Tota feina finalment arriba a avorrir, o pitjor a ser odiada, per monotonia. Laboralment, les tasques assistencial, investigadora i docent, separatament o conjunta, són apassionants *per se*, però per llei de vida fan que molts (tots?) els metges cerquem més. Qui em coneix una mica, entén que la bicicleta, abans el teatre (a la ja llegendària Companyia IMIMitable) i ara la lírica (al Cor d'Òpera de la Fundació Teatre Principal de Palma) han estat escoles de vida i de converses científiques i font d'idees, moltes esbojarrades, algunes brillants. Probablement estem d'acord en el *“publish or perish”* o que tota recerca, sense disseminació adequada, és estèril. A més, si no ets convincent i comuniqués efectivament, no només la teva recerca no serà citada sinó que és impossible la seva traslacionalitat o qualsevol impacte en la salut individual o poblacional.

En l'àmbit docent, i amb tot el respecte degut, professors titulars i catedràtics han de ser mestres dominant l'empatia emocional i totes les capacitats de comunicar, per impartir veritables lliçons magistrals. Per una banda, tant el llenguatge no verbal com el subtil ús de l'humor, desenvolupar l'empatia i l'autocontrol corporal i altres tècniques teatrals com la impostura (ressonància) de la veu, la modulació del timbre i l'ús dels silencis tan propis del cant líric, són eines utilíssimes per a qualsevol orador científic. Sempre es poden assa-

Correspondència: Dr. Joan B Soriano
CIMERA, Recinte Hospital Joan March
Carretera Sòller, Km 12
07110 Bunyola, Mallorca, Illes Balears
Tel. 971 14 84 37
Fax: 971 14 84 42
Adreça electrònica: jbsoriano@caubet-cimera.es
Lloc web: www.caubet-cimera.es

jar i millorar aquestes tècniques, en benefici de l'eficiència didàctica. Crec que era al *Massachusetts Institute of Technology* (o potser era a l'Springfield dels Simpson?) que totes les assignatures eren optatives, però només dues eren obligatòries: la natació (fins i tot un Premi Nobel si no sura s'ofega) i el teatre. Les arts, per tant, no només la literatura sinó fins i tot la filosofia, són eines a utilitzar i necessàries per al metge, ja que el sistema popperia de negació d'hipòtesis² és limitat per explicar el món i les persones, i la relació humana amb la salut i la malaltia va més enllà de la física i arriba fins a la metafísica³.

Així com hi ha infants que de ben petits ja saben què volen ser en la vida, la meua vocació va ser més tardana. Em venen al cap dos *papers* que em van obrir els ulls i l'interès per intentar formar part de la comunitat científicomedica. Un és un *Nature* sobre el procés d'aprenentatge de llenguatges en nens i com, mitjançant tècniques d'imatge per TAC funcional i topografia anatòmica, s'identifica a l'àrea de Broca el mecanisme que fa que els nens aprenguin tan ràpid a parlar idiomes i que dominar el següent idioma encara els sigui més fàcil successivament, fins arribar als Champollion i als Richard Francis Burton. Estava tan ben escrit que s'entenia! L'altre és el clàssic de la salut pública de Sir Geoffrey Rose⁴, que descriu les paradoxes de les estratègies clíniques o poblacionals i com podem canviar el món. Lectura obligada. M'agrada rellegir de tant en tant en Baltasar Gracián, persona que suposadament va arribar a la plena consciència i al coneixement pur. Tantes coses, tan poc temps... Gaudir de conèixer i descriure i entendre el món és la tasca del científic. No saber per saber, sinó buscar el sentit de les coses, el que els francesos diuen el *je ne sais quoi!*

Sinuhé i els cent anys

El metge egipci Sinuhé, en la molt recomanable novel·la històrica del finlandès Mika Waltari, és el protagonista fictici d'aquest drama durant el regnat del faraó Akhenaton de la 18a dinastia. Sinuhé, el metge real, narra la seva història a l'exili i els seus viatges per tot Egipte i Síria, Mitanni, Babilònia, la Creta minoica i entre els hitites. Viatjar obre les ments i tanca els apriorismes i, ja sigui en egipci o en holandès, francès o anglès, entendre's és fonamental per incorporar habilitats i temperar-nos, amb tots els avantatges i inconvenients d'abandonar les comoditats conegudes. El pintor Joseph Wright ho narrava visualment el 1768 (Figura 1), ja que al segle XVIII era freqüent que els científics viatgessin casa per casa dels potents demostrant trucs físics. Aquí, experimentant el buit amb una cacatua (alguns pensaran en un periquito!), l'objecte de l'artista no intenta ser cap altre que el drama humà. Una escapadeta a la *National Gallery* de Londres val la pena per gaudir d'aquesta obra mestra.

FIGURA 1. **An experiment on a bird in the air pump, de Joseph Wright; 1768. National Gallery, Londres**

Nota: Disponible i més informació a:

<http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/joseph-wright-of-derby-an-experiment-on-a-bird-in-the-air-pump>

Vaig tenir la gran sort de respondre sí a la trucada d'una gran multinacional farmacèutica. Durant set anys vaig gaudir de viatjar pel món (literalment, més de 120 dies a l'any) i conèixer gent de dintre i de fora de l'empresa, potser més acadèmics i més rigorosos que els científics de la millor universitat. Una experiència industrial i enfocar esforços cap a una fita quantificable i data concreta, en un equip multidisciplinari, anticipant sempre que podrem necessitar un pla B (o C!), és molt recomanable, com diuen també els Barbacid o d'altres. Com reflectia René (Descartes) utilitzant la seva lògica (cartesiana), si una porta es tanca, una altra s'obre³. En els moments actuals de crisi i incertesa professional mèdica, les opcions industrials mereixen ser considerades.

FIGURA 2. **Lliurament del Premi d'Investigació Josep Trueta 2011 al Dr. Joan B. Soriano**

Nota: Fons fotogràfic de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Fotògraf: Antonio Bofill

Intentant no només arribar als cent anys, sinó afegir vida als anys que ens resten, com és palès en el Dr. Moisès Broggi, crec que és tasca mèdica (i de tot el món sanitari) extreure missatges individuals i col·lectius d'iniciatives com la de Zones Blaves^s, amb la qual l'Organització Mundial de la Salut intenta estudiar àrees on hi ha un percentatge anormalment alt de centenaris amb vida activa. Inicialment en tres àrees, Sardenya (Itàlia), les illes d'Okinawa (Japó) i Loma Linda (Califòrnia, EUA), i després a Nicoya (Costa Rica) i Icaria (Grècia), es busca aquesta nova Font de la Joventut. Les darreres investigacions indiquen que no és la genètica sinó altres determinants modificables, els que expliquen la majoria de casos de longevitat extrema i activa: hàbits saludables (reducció calòrica i dieta mediterrània, no fumar, moderació en la beguda...), exercici físic regular (evitant qualsevol sedentarisme) i potenciació de les relacions socials (familiars, de veïnat, religioses, joc, arts...). Com a petita victòria local, la nova Llei antitabac 42/2010, vigent des del 2 de gener d'enguany, disminuirà la incidència de malalties com la malaltia pulmonar obstructiva crònica (MPOC) i altres malalties respiratòries i no respiratòries. Un veritable gol per l'esquadra i en l'últim minut de la pròrroga. Potser a Girona tenim una Zona Blava prop nostre? O com es diu per aquí a Ses Illes, idó, potser en Santiago Rusiñol no va explorar suficientment s'Illa de la Calma? Va bé? Bé va, o potser no havíem quedat en res. Potser cap a l'any 2066 repescaré aquestes línies, si tinc l'oportunitat d'aportar experiència personal sobre el tema.

Conclusions

El professor Josep Trueta va crear escola i estil. Abans de començar a estudiar medicina, però, es va interessar pel dibuix i la pintura, i és coneguda la seva amistat amb artistes com Pau Casals. Tots admirem la seva irresistible personalitat i per a mi és un honor i un estímul rebre aquest premi Josep Trueta 2011 (Figura 2). Els models són sempre importants i jo he tingut un mentor i tutor excepcional, al que sempre estic agraït per haver-me permès començar aquest camí de la recerca, on espero vorejar moltes illes i descobrir algun petit riu o muntanya, i seguir gaudint del viatge amb els meus. Llegeix, comparteix, somnia aquests viatges.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Soriano JB, Sabrià J, Sunyer J, Antó JM. Resposta a un qüestionari per correu o per telèfon. A propòsit de la prova pilot de l'Estudi Europeu d'Asma. *Ann Med (Barc)*. 1992;6:149-52.
2. Popper K. *Unended quest. An intellectual autobiography*. Londres: Fontana; 1976.
3. Warburton N. *Philosophy: The Basics*. 3a. ed. Nova York: Routledge; 1992.
4. Rose G. Sick individuals and sick populations. *Int J Epidemiol*. 1985;14:32-8.
5. Poulain M, Pes GM, Grasland C, Carru C, Ferucci L, Baggio G, et al. Identification of a geographic area characterized by extreme longevity in the Sardinia island: the AKEA study. *Exp Gerontol*. 2004;39:1423-9.